

Klods Hans

Nr. 4 · December 2022

Tema: Billedlitteratur

Kært barn har mange navne ...

I min barndom var der billedbøger og tegneserier og letlæsningsbøger med billeder – og så var der alle de andre (kedelige!) bøger uden eller måske med et enkelt lille billede ind i mellem. Og det var ligesom det. Eller sådan husker jeg det i alle tilfælde. Jeg husker i hvert fald, at der ikke var noget, der hed *graphic novel* eller andet lige så smart og spændende.

Jeg kan ikke afvise, at jeg ikke var farvet af arbejdet med dette nummer af *Klods Hans*, men da jeg browsede min vej gennem de mange fine og farvestrålende stande på dette års Bogforum i Bella Center, slog det mig i højere grad end nogensinde, hvor mange forskellige genremærkater, bøgerne var udstyret med – mærkater, som overskrider og videreudvikler de genrer og formater, vi førhen har været vant til. *Graphic novel* og billednovelle. Miniværk og billedroman. Multimodal historie og visuel fortælling. Fælles for dem alle er, at *billederne* har indtaget en ny og central plads i litteraturen, og noget tyder på, at de er kommet for at blive. Og hurra for det!

Så med dette nummer af *Klods Hans* hylder vi billedlitteraturen – en gren af litteraturen, der ikke altid har nydt samme anerkendelse som den traditionelle, skriftbårne litteratur. Bare tænk på de ofte så udsældte tegneserier, der ikke altid er blevet regnet som "fin" litteratur. Det er synd. Og unfair. For billedlitteraturen og dens mange form- og genreksperimenter er interessant i så mange perspektiver – ikke mindst når det kommer til børns motivation for at læse. Bøger med billeder i er med andre ord et kæmpe hit blandt børnene – en pointe, du kan læse Marianne Eskebæk udfolde på s. 6 i dette blad. Og med al den fede, sjove og eksperimenterende kvalitetsbilledlitteratur for børn og unge, man finder på hylderne i dag, forstår man godt hvorfor.

Et menneske, hvis hjerte bankede for billedlitteraturen, var litteraturformidler og bestyrelsesmedlem i IBBY Danmark, Søren Fanø. Under arbejdet med dette nummer gik Søren bort alt for tidligt, men inden da nåede han at bidrage med de to artikler, I finder her i bladet på s. 12 og på bagsiden. I bestyrelsen efterlader han en frygteligt tom plads, og vi ærer og mindes hans lune, nærværende og litteraturelskende væsen og store indsats for børnelitteraturen på s. 27.

Caroline Bruhn-Jensen

Caroline Bruhn-Jensen
Redaktør

Tema: Billedlitteratur

Det var vigtigt for os, at hun ikke blev en Pippi-pige, som egentlig hyldes for klassiske drenggeværdier, men fik lov til at være stærk på en meget klassisk feminin måde.

Den grafiske børne- og ungdomsroman Side 24

Fem skarpe til Sabine Lemire og Rasmus Bregnhøj om Mira-serien Side 18

Klods Hans udgives af Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark

ibbydanmark@gmail.com
www.ibby.dk
facebook.com/ibbydenmark
facebook.com/IBBY.Europe
facebook.com/ibbyinternational
facebook.com/ibbynordic

Redaktion
Caroline Bruhn-Jensen (redaktør)
Amanda Sandegaard
Birgitte Bregnedal
Eline Mørch Jensen
Lærke Skærlund
Mette Sofie Kirkedal
Tea Bendix
Grafisk design: Peter Waldorph
Forsideillustration: Rasmus Bregnhøj
Tryk: LaserTryk

Bestyrelse
Birgitte Reindel (formand)
Cecilie Bogh (næstformand og kasserer)
Birgitte Bregnedal
Caroline Bruhn-Jensen
Gro Vase
Lærke Skærlund
Mette Sofie Kirkedal
Sofie Wolstrup
Søren Fanø
Tea Bendix
Hanne Panduro (suppleant)

Medlemskab (inkl. abonnement)
Private kr. 350,-
Pensionister/studerende kr. 275,-
Institutioner kr. 900,-

iBBY DANMARK

Selskabet for Børnelitteratur

Klods Hans

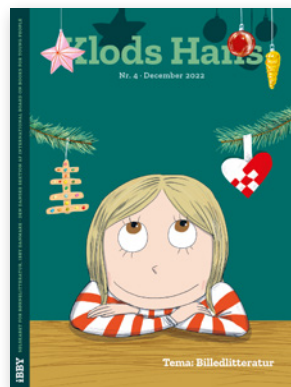
Nr. 4 · December 2022

- 4 **Nyt og noter**
- 5 **Program for statusseminar**
- 6 **Børnelitteraturens visuelle vending**
Af Marianne Eskebæk
- 10 **Arbejdsværelset**
– med Søren Jessen
- 12 **Hvad sker der i den ny billedlitteratur?**
– Et vue over det børnelitterære landskab
Af Søren Fanø
- 15 **H.C. Andersen i billeder**
Af Eline Mørch Jensen
- 16 **Postkort fra IBBYs 38. kongres i Malaysia**
Af Birgitte Reindel
- 18 **Fem skarpe til Sabine Lemire og Rasmus Bregnhøj**
Af Birgitte Bregnedal
- 20 **Hvordan forklarer man det arbejde?**
– Interview med grafisk designer og bogtilrettelægger Maria Lundén
Af Tea Bendix
- 22 **Manuskriptskolens for Børnefiktion vandt Klods Hans-prisen 2022**
Af Tea Bendix
- 24 **Den grafiske børne- og ungdomsroman**
Af Kristian Bang Larsen
- 26 **Fra børnehøjde**
Af Mette Sofie Kirkedal
- 27 **Mindeord for Søren Fanø**
Af Mette Sofie Kirkedal og Caroline Bruhn-Jensen
- 28 **Mit hjerteblod**
Af Søren Fanø

NYT & NOTER

Forsiden på dette nummer af *Klods Hans* er tegnet af Rasmus Bregnhøj og stammer fra han og Sabine Lemires tegneseriebog *Miras jul* (Gyldendal, 2020).

iBBY
DANMARKSelskabet for
Børnelitteratur

STATUSSEMINAR 2023

Fredag 20. januar 2023 kl. 8.30-15.30
Kulturhuset Islands Brygge
Islands Brygge 18
2300 København S

Priser for deltagelse
i seminaret

Medlemmer af IBBY Danmark:
895 kr. (studerende 445 kr.)
Ikke-medlemmer: 1095 kr.
Tilmeld dig og betal
på ibby.dk.

GENERAL
FOR
SAM
LING

Selskabet for Børnelitteratur, IBBY Danmark holder generalforsamling 16. marts kl. 18.30. Stedet bliver annonceret senere på ibby.dk.

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning
3. Regnskab ved kassereren
4. Budgetforslag ved kassereren
5. Indkomne forslag
6. Fastsættelse af kontingent for det kommende år
7. Valg af
 - a) bestyrelsesmedlemmer,
 - b) revisor og revisorsuppleant
8. Eventuelt.

Forslag til behandling på generalforsamlingen skal være formanden i hænde senest 3 uger før generalforsamlingen og være offentliggjort på foreningens hjemmeside senest 1 uge inden generalforsamlingen. Send dem til ibbydanmark@gmail.dk.

MANUSKRIFT
SKOLEN
TIL SPÆKTEFIKTION

Klods Hans-prisen 2022 gik til Manuskriptskolens for Børnefiktion

Stort tillykke til Manuskriptskolens for Børnefiktion, der blev vinderen af dette års Klods Hans-pris, som hvert år uddeles af IBBY Danmark til en person, institution eller gruppe, der gør en særlig indsats for børnelitteraturen. Læs mere om, hvordan det forløb, da de fik overrakt prisen på dette års Bogforum, på s. 22 i dette nummer af *Klods Hans*.

Marie-Aude Murail og Suzy Lee modtager Hans Christian Andersen Award 2022

Den højeste internationale udmærkelse inden for børnelitteraturen, den prestigefyldte Hans Christian Andersen Award, går i år til den franske forfatter Marie-Aude Murail (f. 1954) og den sydkoreanske illustratør Suzy Lee (f. 1974). Prisen, der i år blev uddelt på IBBYs 38. kongres i Putrajaya i Malaysia, uddeles hvert andet år af IBBY til en forfatter og en illustratør, hvis samlede værker har ydet et vigtigt og varigt bidrag til børnelitteraturen. Læs mere på ibby.org.

Nora Dåsnes vandt Nordisk Råds børne- og ungdomslitteraturpris 2022

Den 31. oktober modtog norske Nora Dåsnes (f. 1995) Nordisk Råds børne- og ungdomslitteraturpris 2022 for den grafiske roman *Ubesvart anrop*, der skildrer tiden efter terrorangrebet mod Utøya den 22. juli 2011, og hvordan det ramte hele den norske nation. *Ubesvart anrop* er Nora Dåsnes' anden grafiske roman.

LÆS MERE PÅ
norden.org

8.30-9.00

Indtjekning

9.00-9.15

Velkommen v/ Birgitte Reindel,
formand for IBBY Danmark

9.15-9.45

Status #1: Bøger med billeder til de små
v/ Marianne Eskebæk Larsen, cand.mag.
i moderne kultur og kulturformidling,
lektor på KP

Hvordan går det med billedlitteraturen for børn?
Marianne kigger tilbage på 2022 med fokus på
børnene mellem 2 og 6 år. Hvilke tendenser så vi?
Og hvilke bøger er ikke til at komme udenom?

9.45-10.15

Status #2: Bøger til de 10-12-årige v/ Nor og
far, bogbloggere

11-årige Nor og hans far, Jakob Paulsen, har
Instagramprofilen @norogfarlaeser og er vindere
af DANISH BOOK BLOG AWARD 2021. Her
følger flere tusinde med, når de blogger om
læsegilde, læsetips og bøger. I dette oplæg vil de
give deres bud på de mest nævneværdige bøger
for de 10-12-årige fra 2022.

10.15-10.30

Pause

10.30-11.00

Status #3: Fagbøger v/ Mette Sofie
Kirkedal, lektor i dansk, indskoling på
læreruddannelsen i Aalborg og bogblogger
som Bogoplevelsen

Det faglitterære felt er i disse år muligvis det
største i børnelitteraturen, hvor der eksperimenteres
allermest med form, indhold og format. Tendenser
indenfor feltet og perler udgivet primært af
danske forfattere i 2022 vil være oplæggets
omdrejningspunkt.

11.00-12.00

Børnelitteratur på tværs af tekst og lydbog
v/ Tina Sottrup-Jensen, uddannet lærer, PD i
læsevanskeligheder, Master i børns litteratur
og medier og arbejder som læsekonsulent i

12.00-13.00

Frokostpause

13.00-13.30

Status #4: Ungdomsbøger v/ Gro Vase,
børnelitteraturformidler og anmelder

Hvad rørte sig inden for ungdoms- og
YA-litteraturen anno 2022? Hvilke bøger
for de 13-18-årige vakte særligt opsigt,
og kan vi mon pege på nogle overordnede
tendenser i et broget litterært landskab af
kærlighedsdramaer, dystopiske fremtider og
svære identitetsspørgsmål? Gro Vase gør et
forsøg, når hun præsenterer de – ifølge hende –
mest nævneværdige udgivelser fra det
forgangne bogår.

13.30-14.00

Nyt fra IBBY

Orientering om IBBYs arbejde i Danmark samt
nyt fra IBBYs Verdenskongres i Malaysia 2022.

14.00-14.30

Pause

14.30-15.15

Interview med grundlæggerne af
Manuskriptskolens for Børnefiktion, Elin
Algreen-Petersen og Dennis Glintborg, samt
oplæg med en af de studerende, forfatter og
illustrator Jacinta Madsen

15.15-15.30

Evaluering og afrunding

15.30-

Netværk og på gensyn

Børne- litteraturens visuelle vending

Af Marianne Eskebæk,

cand.mag. og lektor ved Københavns Professionshøjskole

Da jeg var barn, lærte jeg at læse tegneserier, fordi min far læste tegneserier. Det var ikke alting, jeg forstod lige med det samme – fx fangede jeg som barn ikke samfundssatiren i *Asterix* – men jeg blev ved. Nutidens børn og unge bliver dog ikke nødvendigvis socialiseret ind i at læse tegneserier og andre former for billedlitteratur, og meget af den nyere billedlitteratur er både stilistisk og tematisk mere avanceret end de hæfter og blade, som jeg havde mit barnehoved begravet i. Derfor skal vi blive bedre til at tale om billedlitteratur.

Den visuelle vending

Når man ser ud over nutidens mange og forskelligartede former for billedlitteratur til børn og unge, kan det være vanskeligt at forestille sig en noget mindre visuel børnelitterær fortid. For selv om billedbøger har været en del af børnelitteraturen siden begyndelsen, er det først for alvor inden for de seneste tyve år, at en decideret visuel vending er sat ind.

Med visuel vending mener jeg, at der er kommet flere illustrationer i bøgerne til børn og unge, og at de anvendes langt mere varieret og fremtrædende end tidligere. Hvor bøgerne førhen kunne indeholde en begrænset mængde illustrationer, fremstår de nu gennemlayoutede med sikker sans for font og farver. Der eksperimenteres med bogformatet: Én bog har hul igennem en enkelt side, en anden har hul hele vejen igennem bogen. Siderne er lavet som løsark, eller sider er limet sammen til én lang harmonika, den såkaldte leporellobog. Der eksperimenteres med layoutet: Romaner optræder med linjerede sider og små vignetter eller korte tegneseriestræk. Grafiske romaner udfordrer

de traditionelle måder at organisere billederne på siderne. Alle bøger, lige fra de traditionelt ret beskedne fagbøger til læseletbøgerne, har fået en grafisk extreme make over, så de er rykket nærmere de lækre billedbøger.

”

Undersøgelser af børns læsevaner har vist, at børns læselyst falder med alderen – især hos drengene. Og selv om vi udskifter det efterhånden belastede ord "læselyst" med fx "læseglæde", ændrer det ikke ved, at vi må have flere børn og unge til at finde mening i litteratur og læsning. Det kan billedlitteraturen måske hjælpe med.

Den visuelle vending indtrådte med nullernes billedromaner og mangabølgen fra Japan. Hvor billedbøgerne tidligere kun var for førskolebørnene, begyndte de at blive mere "litterære" og appellere til de større børn. Fremkomsten af den grafiske roman i Danmark, der

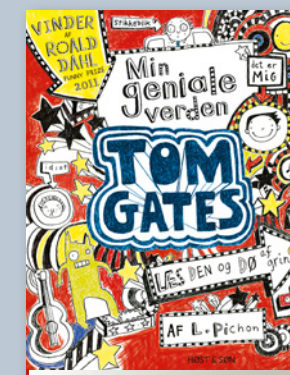
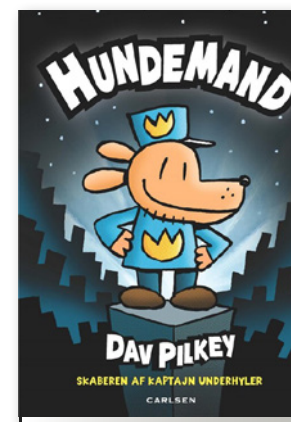
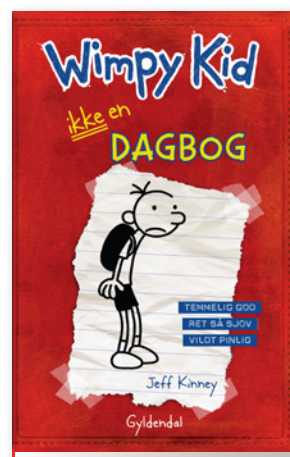
først primært var målrettet voksne og siden også henvendt til børn og unge, ændrede for alvor måden, hvorpå vi forstod tegneserier og andre former for billedlitteratur. Nu begyndte billedlitteraturen for alvor at vandre ind i skolen – fra indskoling hen over mellemtrin til udskoling.

Billedlitteraturens stilistiske virkemidler

I min bog *Bogen om billedlitteratur* (2022) har jeg valgt billedlitteratur som en overordnet betegnelse for de mange typer af visuelle fortællinger, som findes på børnelitteraturmarkedet i dag, der blandt andet tæller billedroman, billednovelle, grafisk roman, billedbøger, tegneserier foruden de mange gennemillustrerede fagbøger, læseletbøger og seriebøger. Mængden af nye genrer har ekspanderet voldsomt i løbet af de seneste tyve år, men måske er de hovedsageligt udtryk for forlagenes opfindsomhed mere end egentlige genremæssige nybrud. I hvert fald kan man langt hen ad vejen kategorisere de mange udgivelser som enten billedbog eller tegneserie.

I min bog navigerer jeg uden om diskussionen om genretilhørsforhold, da jeg ønsker at fokusere på værkernes stilistiske virkemidler. Hvordan kan vi fx karakterisere billedsproget i Halfdan Piskets grafiske roman *Dansker* (2017), og hvordan påvirker værket os? Hvordan og hvorfor komponeres teksten visuelt i billedbogen *Klappelerde Syltefisk* (2020) af Birgitte Krogsbøll og Kamilla Wichmann? Og hvad er det for en nærmest kladdehæfteagtig æstetik, man ser i populære humoristiske seriebøger som fx Stinestregens *Myntes dagbog* og Jeff Kinneys *Wimpy Kid*?

Denne vinkel på billedlitteraturen, hvor der fokuseres på et værks stili-

stiske virkemidler, betyder samtidig, at forholdet mellem tekst og billede indgår som et ud af flere forhold, man bør kigge på i analysearbejdet af det pågældende værk. Den nordiske billedbogsforskning har lagt stor vægt på samspillet mellem ord og billede og det i en grad, så at jeg vil påstå, at der er brug for at udvide analysepaletten. Tekst-billede-relationen kan nemlig ikke bære analysen alene, men bør også fokusere på materialitet, komposition og billedsprog, som også er medfortællende.

Disse fire elementer – materialitet, komposition, billedsprog og forholdet mellem tekst om billede – udgør de fire kapitler i bogen. I kapitlet om materialitet undersøger jeg bogen som fysisk objekt ud fra begrebet paratekst, der bruges om alt det, der støtter primærteksten: omslag, format, kolofon m.m. I kapitlet om komposition introducerer jeg begreber som gitter, layout og billedrammer, idet jeg diskuterer, hvordan illustrationer placeres i forhold til hinanden og i forhold til teksten. Det længste kapitel i bogen handler om billedsprog. Noget billedsprog er mere kodet eller præget af konventioner end andet; det gælder fx de bølgede streger, der udgår fra en kop kaffe for at signalere, at kaffen er varm. Sådanne visuelle koder indgår i større eller

mindre grad i mange forskellige typer værker, fx i en grafisk roman som Art Spiegelmans *Maus* (1980), der handler om Holocaust. Kapitlet i bogen trækker på indsigter fra blandt andet tegneserieforskningen, hvor man er optaget af, hvordan billederne "taler sammen", og hvordan vi rent kognitivt skaber sådanne forbindelser. Her introducerer jeg begreberne billedrim/sammenfletning, closure/mental sammenføjning og billedskift. Kapitlet inddrager også begreber som beskæring, perspektiv og synsvinkel, som er kendt fra analysearbejdet inden for film- og medievidenskab og kunsthistorie, ligesom jeg argumenterer for, at streg, font og farver er mere end blot ornamentik, men udgør værkets stil. Jeg foreslår desuden en enkel oversigt over fire forskellige stilarter, som langt den meste billedlitteratur kan placeres i.

Børn og billedlitteratur

Undersøgelser af børns læsevaner har vist, at børns læselyst falder med alderen – især hos drengene. Og selv om vi udskifter det efterhånden belastede ord "læselyst" med fx "læseglyde", ændrer det ikke ved, at vi må have flere børn og unge til at finde mening i litteratur og læsning. Det kan billedlitteraturen måske hjælpe med.

Millioner af børn og unge verden over er ellevilde med serier som *Hundemand*, *Tom Gates*, *Kaptajn Underhyster*, *Wimpy Kid* og *Store Chris*. Det er bøger, som er karakteriseret ved et farverigt persongalleri, højt tempo, gakket humor, halvsikre plots – og billeder! Serierne er nemlig fulde af billeder og fede visuelle detaljer i en sjov og original kombination af roman, illustrationer, tegneserie og notesbog. Den visuelle vending er altså godt nyt for læsetrætte børn, da mange bliver motiverede af at læse billedlitteratur – også selv om billedlitteratur på ingen måde er simpel. Men måske føles det overkommeligt at gå om bord i en bog, der – som *Tom Gates* og *Hundemand* – har en masse luft mellem sætningerne, visuelle finurligheder og sjove illustrationer.

Billedlitteratur inddrages typisk i danskundervisningen, men det område kan sagtens udvides. Karoline Stjernfeldts velresearchede trilogi *I morgen bliver bedre* (2015-) om Struense, Caroline Mathilde og Christian 7. er fx oplagt at bruge i historie- og samfundsfag sammen med andre kilder. Danmarkshistorien bliver mere nærværende, når man ser en beslutsom Caroline Mathilde spankulere afsted i herretøj, glane forelsket efter Struense, eller når

”

Vi bør tænke på billedlitteratur, som noget man underviser i, og som noget man lærer at læse. At læse billedlitteratur er nemlig sjældent noget, man enten kan eller ikke kan.

man følger kongens sindslidelser indefra. Den præcise afbildning af bygningerne i København kan måske motivere til arkitekturhistorie – og i hvert fald genkendelse.

Et nyt fagsprog

I forbindelse med udgivelsen af *Bogen om billedlitteratur* har jeg været i kontakt med en nordmand, som arbejder med børn og unges læsning. Hans oplevelse er, at mange elever

mangler sprog og begrebsforståelse, når de skal mene noget om tegneserier eller illustrerede bøger. De kan udmærket forholde sig til tekstbøgers litterære sprog, handling, symbolik, personkarakteristik og så videre, men når det gælder billedlitteraturen, nøjes de med udsagn som "billederne er fede" eller "billederne er kedelige". Og ofte kan de ikke rede-gøre for, hvordan billeder og tekst arbejder sammen.

Jeg tror ikke, at norske elever er synderligt anderledes end danske, når det gælder et manglende fagsprog. Faktisk er det min påstand, at også mange voksne mangler begreber fra den billedlitterære ordtank. Begreber, som kan indfange, hvad der er på spil i billedlitteraturen, uanset hvilken genre eller format den optræder i, og uanset om illustrationerne fylder lidt eller meget. Intentionen med *Bogen om billedlitteratur* har derfor været at sætte spot på, hvordan vi taler om alt fra den grafiske roman til den gennemillustrerede fagbog på en mere kvalificeret måde end blot "tegningerne er pæne" – eller kedelige, for den sags skyld. Vi bør tænke på billedlitteratur, som noget man underviser i, og som noget man lærer at læse. At læse billedlitteratur er nemlig sjældent noget, man enten kan eller ikke kan.

MARIANNE ESKEBÆK LARSEN er forfatter til *Bogen om billedlitteratur*, som udkom tidligere i år på Akademisk Forlag. I bogen bruger hun begrebet billedlitteratur som en betegnelse for de mange typer af visuelle fortællinger, der findes i dag, og fortæller gennem en række eksempler, hvordan de stilistiske virkemidler fungerer. Undervejs giver hun desuden konkrete bud på, hvordan undervisning i billedlitteratur på alle klassetrin kan gribes an.

- med Søren Jessen

Narke har jeg aldrig prøvet, men afhængigheden kender jeg. Jeg er bare afhængig af at tegne og skrive. Udfordringerne er høje som bjerge, og jeg ved ikke, om jeg nogensinde har nået tindernes top, men jeg har dog klaret mig op over trægrænsen nogle gange. Alt sammen mens jeg har siddet ved mit tegnebord med udsigt over til Mols på den anden side af Aarhus Bugt eller ved computeren, som står i hjørnet af mit arbejdsværelse. Mere har jeg ikke brug for.

Lige for tiden arbejder jeg på en børnebog, der hedder *Byen der flækkede*, som skal udkomme engang i 2023. Med sine spredte sort/hvide tegninger er den atypisk i forhold til de bøger, jeg har lavet de sidste fem år, hvor jeg har været meget grebet af at lave billedromaner eller graphic novels. De har både sider med ren tekst og længere forløb, som er ren graphic novel. De er med andre ord en mellemting, en hybrid.

I de bøger har jeg forsøgt at finde nye veje over bjergpassene. For eksempel forsøger jeg så vidt muligt at tegne ting, der ikke står i teksten. Derved får illustrationerne meget større

betydning, for er det dem, man skal tro på, eller er det teksten? Det afspejler også selve processen, hvor jeg både er forfatter og illustrator og dermed har perfekte muligheder for kontinuerligt at ændre i de to elementer og – især – at lade illustrationer være medfortællende eller endda direkte modsige teksten.

Manuskriptet og skitserne vokser frem side om side i et tæt parløb, men jeg er hele tiden nødt til at holde skarpt øje med teksten, for den har altså en tendens til at brede sig og ville bestemme det hele. Som en anden bakteriekoloni er den hurtig til at vokse ud af kontrol, men så får jeg tegnet nogle rå skitser, der som dråber af antibiotika får teksten til at trække sig tilbage og indordne sig – sådan nogenlunde. Den skal altså ikke få for store tanker om sig selv, den tekst.

En anden ting, jeg har stort fokus på, er at bruge teksten som et grafisk element. Som i *Fiskepigen*, når linjerne danner de bølger, som hovedpersonen svømmer igennem, da hun snorkler, eller i *Ulvekongen*, hvor enkelte ord blander sig mellem tegninger af myrer og nærmest krabler rundt som dem. Et andet eksempel fra min nyeste bog *Hoppebolden* er det kors, som

teksten danner, da pigen sidder og mindes sin døde lillebror. Jeg tror, den slags er med til, at både teksten og tegningerne sætter sig bedre fast i kraniekassen på læseren. Man er nødt til at læse på en helt anden måde, end man plejer – lidt som en turist, der kommer til en fremmed by og pludselig bliver ekstra opmærksom på omgivelserne, fordi alt er nyt. Det er den dér tilstand af skærpet opmærksomhed, jeg prøver at nå.

Jeg vil rigtig gerne have læseren til at sætte læsetempoet ned. Det opnår jeg ved at gøre det lidt uklart, hvilken rækkefølge man skal læse ordene i. Af og til ser det ud, som om jeg har drysset ord og bogstaver tilfældigt ud over siderne, men det er ikke spor tilfældigt. Jeg elsker også "slynglinjer", der snor sig rundt i tegningerne, så man af og til er nødt til at vende bogen på siden for at læse det hele.

Jeg ved ikke, om alle de krumspring virker – gad vide, om der er litterater, der har forsket i den slags – men jeg ved i hvert fald én ting: Jeg synes, det er sjovt, og hvis det ikke skærper læselysten, så skærper det i hvert fald min arbejdslyst, og det er heller ikke så ringe.

FOTO: SANNE BERG

SØREN JESSEN (f. 1963) er forfatter og illustrator til over 60 bøger, som han har høstet en bred vifte af litteraturpriser for. Han debuterede i 1990 med sin første børnebog, men i dag skriver han for alle aldre og i varierende genrer – lige fra romaner uden illustrationer til graphic novels og alt derimellem, de senere år dog med særligt fokus på graphic novels.

”

Man er nødt til at læse på en helt anden måde, end man plejer – lidt som en turist, der kommer til en fremmed by og pludselig bliver ekstra opmærksom på omgivelserne, fordi alt er nyt. Det er den dér tilstand af skærpet opmærksomhed, jeg prøver at nå.

Hvad sker i den ny billedlitteratur?

– Et vue over det børnelitterære landskab

I dag er det snart undtagelsen, hvis et børnelitterært værk udgives helt uden billeder. Og der udgives i disse år den ene billedlitterære perle efter den anden – fra pegebøger til de mindste til de mere komplekse billedfortællinger rettet mod unge.

Af Søren Fanø, litteraturformidler

Klassikeren

Et godt sted at starte er Ida Jessen og Hanne Bartholins herlige fortællinger om elefantungen Carl, der allerede er blevet billedbogs-klassikere hos børnehavebørnene fra 3-årsalderen. I historierne er vi med Carl på besøg hos farmor, møder hans irriterende men også søde søskende, hører om trætte ben, der ikke vil mere, om at have venner på besøg og ikke mindst om travle forældre. De seks charmerende fortællinger, der er udkommet i en samlet udgave under titlen *Den store Carl* (2015), har alle har det tilfælles, at tingene sjældent går, som man gerne vil tro. Men selv om Carl ikke selv altid synes, han er godt selskab, er man det nu som læser, når man læser op fra *Den store Carl*!

De poetiske og de filosofiske

Anne Sofie Allermann har skrevet teksten og Gitte Gade har illustreret den filosofiske fortælling *Ophav* (2022) om drengen Morgan, der både dykker dybt i havet og højt på himlen for at se, om han kan finde ud af, hvor han kommer fra, og hvordan alting hænger sammen. I et usædvanlig smukt opslag leger Allermann og Gade med, hvad pergamentpapir kan, når man skal have Morgan til at bevæge sig. Fortællingen er smukt illustreret og fyldt med undersøiske billeder, hvor Morgan prøver at redde delfiner. Under læsningen kan man så snakke om, hvor vi kommer fra, hvad ens ophav er, og hvordan alting i verden hænger sammen.

Anna Jacobina Jacobsen kan

noget med minioceaner, som hun viste det i den mageløse og ordløse *Ø* (2018), og i hendes fortælling *Hval* (2022) er vi igen i bad. I ord og billeder fortæller værket drømmende poetisk om noget så komplekst som huller i tilværelsen, et plaster på såret, hvalsang og sprudlende livsglæde. Hvordan kan man, barn som voksen, finde sin egen rytme og identitet her i tilværelsen? Det giver *Hval* et poetisk bud på.

Er jeg styg, eller er jeg god nok? Det spørgsmål prøver Mette Hegnhøj og Mette Marcussen at besvare i deres *Ulv, Måne og okarina* (2022). Ulven med den runde bowlerhat ved godt, hvad folk i byen siger om den: "Ulven kommer!" Men i virkeligheden er den ganske blid, og måske er den mere bange

for menneskene end omvendt. Derfor går den først ud for at spille sin melodi på det fine instrument okarinaen, når natten falder på. Heldigvis følger Måne med, og det gør læseren også. For så bliver Ulv glad! Den poetiske billedbog blander sig i ulvedebatten, og det gør den overmåde smukt.

”

I ord og billeder fortæller værket drømmende poetisk om noget så komplekst som huller i tilværelsen, et plaster på såret, hvalsang og sprudlende livsglæde.

Ulvens imageproblem kender Ane Bjørns *Påfugl* (2022) ikke noget til. Som forgængeren *Trylleblik* (2021) er *Påfugl* en smuk, poetisk og vigtig billedfortælling om at blive set og mødt som den, man er. Fastelavn nærmer sig, men hvad skal man dog vælge at klæde sig ud som? Sammen med far besøger Momo en butik med kostumer til udklædning. Far kigger begejstret på et gråbrunt flyveøglekostume med vinger, der ved hjælp af snoretræk kan bevæge sig. Men Momo er fascineret af en smuk, glitrende påfugl med blågrøn fjerdragt. Til alt held er far opmærksom, og næste morgen hænger et påfuglekostume med glimtende fjer og en hale, der kan foldes ud, som far har siddet oppe og syet til ham om natten. *Påfugl* knytter sig på fineste vis an til børns arbejde med at skabe en identitet omgivet af både fars og alle andres forventninger til en.

Selv om man er lille af omfang, kan man godt være stor i indhold og udtryk. Det gælder i den grad for Rebecca Bach-Lauritsen og Lea Hebsgaard Andersens lille hverdagsdrama i billedbogsformat *Underlig fisk* (2021) om børns venskaber. Liv er bedsteveninde med Fie, men en dag begynder Flora i deres klasse, og pist væk er Livs veninde, og Liv føler sig usynlig. Rebecca Bach-Lauritsen fortæller den lille, eksistentielle

fortælling med få, velvalgte ord og med både poesi og rytme i sproget. Lea Hebsgaard Andersen væver i sine illustrationer videre på ordene og skaber sammen med disse et billedunivers, der gør det muligt for barnelæseren at leve sig ind i fortællingen og digte videre på den.

De biografiske og de barske

Lilian Brøgger har både skrevet og illustreret sit bidrag til Dansk lærerforeningens serie af illustrerede selvbiografier, *Min historie*. Det har resulteret i den sørgelige og barske men også særdeles poetiske *Skibet skal sejle i nat* (2022) om Lilians tidlige år som datter af Eva og Evan Brøgger i en sømandsfamilie. På tragisk vis mister Lilian sin far, da dampskibet Gerda Toft forliser i en julestorm ud for Brunsbüttel i Elbens munding. I bogen følger vi hende, indtil hun som 17-årig flytter til København og bliver illustratør. Den særdeles velfortalte, kalejdoskopske bog er Lilian Brøggers egentlige gennembrud som forfatter.

Line Jensen har skrevet og tegnet *Helmut på flugt* (2022) til det nye museum FLUGT i Oksbøl i Vestjylland. I den veldrejede og ekspressivt illustrerede billedfortælling følger vi Helmut, hans mor og lillesøster på flugt fra deres hjem i Tyskland i foråret 1945 frem til flygtningelejren i Oksbøl.

Fortællingen kører derudad i verbalteksten, men bliver "bremset" af Skarðsás tegneserie, der både fortæller nyt og underbygger Ajmis tekst. De to stemmer har skiftevis stafetten i en fortælling fortalt i en genreblanding, jeg aldrig har mødt før.

Line Jensen fortæller og aktualiserer i ord og billeder historien om et Europa i opløsning, så det er både lærerigt og spændende for nutidens børn og unge.

Søren Jessen har remedieret sin barske flugtnovelle *Hoppebolden* (2022) til en billednovelle, så den optræder med en integreret billedside, der fortæller om at stå på hver side af hegnet i flygtningelejren og gerne ville i kontakt med hinanden; at have fiskeøjne, men opleve at være kastebold i myndighedernes hænder.

Den eksperimenterende

En sidste forrygende billedfortælling er Zakiya Ajmi og Kathrina Skarðsás

genremiks *Sød og blød* (2021), hvor der leges med den grafiske novelle i en lidt længere fortælling. Læseren skal lige finde sig til rette i fortællingen for at opleve, hvordan de forskellige fortælle-måder spiller sammen. Til alt held fortælles der lige ud ad landevejen, men alligevel er alt ikke, som man tror i Alis slikbutik – ikke mindst i baglokalet, hvor der sker ting og sager. Noura er hovedpersonen i en fortælling med et ganske spændende persongalleri, der mødes i den lille slikbutik. Hendes evne som slikposeblander viser sig ikke kun at være af det gode. *Sød og blød* er en læseoplevelse, der skal fordøjes på flere niveauer.

Her er det samspillet mellem Zakiya Ajmis prosa og Kathrina Skarðsás barske og dystre billedside, der gør, at man holdes vågen som læser. Fortællingen kører derudad i verbalteksten, men bliver "bremset" af Skarðsás tegneserie, der både fortæller nyt og underbygger Ajmis tekst. De to stemmer har skiftevis stafetten i en fortælling fortalt i en genreblanding, jeg aldrig har mødt før.

Jeg startede med at udnævne Ida Jessen og Hanne Bartholins Carl til en klassiker, og hvem ved, om ikke også *Sød og blød* eller et af de andre værker har det, der skal til, for at opnå samme status.

KLASSIKER

H.C. Andersen i billeder

ILLUSTRATION: BENTE BECH TIL EVENTYRET DEN LYKKELIGE FAMILIE

Udgivelsen *Den store H.C. Andersen Eventyrbog* giver med sit overflødigshorn af underskønne, stærke og udtryksfulde illustrationer nyt liv til den gamle digters elskede eventyr.

Af Eline Mørch Jensen,
Master i Børnelitteratur

I oktober udkom *Den store H.C. Andersen Eventyrbog*, hvor 89 danske illustratører hver især giver deres bud på en fortolkning af et tekststykke fra et af H.C. Andersens eventyr. Illustratørerne, som alle er medlemmer af Dansk Forfatterforening, er en skøn blanding af kendte og mindre kendte, som på vidt forskellig vis går til opgaven med at fortolke eventyrene: De både klipper og skærer i papir (akkurat som Andersen selv), tegner med blyant og tusch, maler og tegner digitalt.

Også de eventyr, der illustreres, er kendte og mindre kendte. Blandt sidstnævnte er fx *Den lykkelige familie*, som Bente Bech på bedste vis har fortolket med udgangspunkt i tekststykket om de gamle, hvide snegle. Mere kendte eventyr tæller blandt andre *Nattergalen*, *Elverhøj*, *Snedronningen*, *Den standhaftige tinsoldat* og *Tommelise*.

Udgivelsen er lavet efter samme model som *Den Store Ordsprogsbog*, som illustratørerne i Dansk Forfatterforening og Gyldendal udgav i 2015, og ligesom denne er *Den store H.C. Andersen Eventyrbog* et sandt overflødigshorn af betagende, sjove, groteske og udtryksfulde illustrationer, nogle skitse- og collageagtige, andre mere sirlige og detaljerede. De fleste er farverige og overdådige i al deres mangfoldighed, hvad enten illustratørerne forholder sig loyalt til eventyrenes tid og tone eller på utraditionel vis lukker beton og kraner ind i eventyret *Det gamle hus*, som Gitte Skov fx gør i sin fortolkning.

Ideen med udgivelsen er at vække

"noget særligt" i beskueren, som gør, at man får lyst til at læse hele eventyret og dermed forhåbentlig får udvidet sit kendskab til og syn på Andersens eventyr. Samtidig lægges der op til, at man selv går i gang med at illustrere et eller flere eventyr: Bagest i bogen er nemlig 15 sider med aktiviteter, opgaver og forslag à la "Lav papirklip og collage" og "Skriv og tegn selv et eventyr". Opgaverne, som er udviklet af illustratør Tove Krebs Lange, kan både bruges hjemme og i skolen i billedkunst og dansk.

Den store H.C. Andersen Eventyrbog
Redigeret af Tomas Björnsson m.fl.
323 sider
Forlaget Eudor 2022

Postkort fra IBBYs 38. kongres i Malaysia

Af **Birgitte Reindel**, formand for IBBY Danmark

IBBY afholder hvert andet år deres internationale kongres, som samler IBBY-medlemmer og andre, der er involveret og engageret i børnelitteratur, verden over. Kongressen afholdes på skift hos de forskellige nationale IBBY-sektioner, men grundet pandemien var det i 2022 første gang siden 2018, at kongressen blev afholdt fysisk (kongressen i 2020 blev udskudt til 2021 og afholdt virtuelt).

Den 38. kongres fandt sted i september 2022 i Putrajaya i Malaysia – en by bygget inden for de seneste 25 år til at være den administrative hovedstad for det muslimske land, der har et væld af forskellige etniske grupper blandt sine indbyggere. Økonomisk støtte fra Dansk Forfatterforening gjorde det muligt for mig at deltage på vegne af den danske IBBY-sektion, og som førstegangsendt glædede jeg mig meget til at deltage i kongressen og lære den internationale side af IBBY bedre at kende.

Kongressens tema var *The Power of Stories*, og den blev holdt over fire dage med fælles oplæg vekslede med parallelle sessioner, hvor der

blev holdt seks samtidige oplæg på ca. 20 minutter. Mit første indtryk af kongressen var, at den fungerede som en slags reunion, for det virkede som om, at alle var glade for at ses igen ovenpå en længere pause på grund af pandemien.

Fejringen af forskellige prisvindere var en stor del af programmet, og det var interessant at få indblik i de deres forfatter- og illustratorskaber. Det, der gjorde mest indtryk på mig, var dog at høre om de projekter, som IBBY støtter rundt om i verden og om prismodtagerne af de to priser *IBBY-Asahi Reading Promotion Award* og *IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award*. Her blev det meget synligt, at IBBYs mål om at få litteraturen ud til børnene bliver taget meget alvorligt, og der bliver kæmpet for det – også i krigs- og katastrofeområder.

Vinderen af *IBBY-Asahi Reading Promotion Award 2022* blev the canadiske projekt *Pinnguaqta*, som køres af *Ilitaqsiniq*, The Nunavut Literary Council. Nunavut er det nordligste og mest øde territorie i Canada, som ligger tæt på Grønland

og bebos næsten udelukkende af inuitter. *Pinnguaqta*-projektet er en inkluderende og kulturelt meningsfuld førskoleuddannelse, der er rettet mod børn i alderen 0-6 år og deres forældre og omsorgspersoner. Programmet støtter og opmuntrer sidstnævnte i udviklingen af deres spædbørn og førskolebørns læsefærdigheder og andre væsentlige færdigheder som forberedelse til formaliseret uddannelse.

Fordi området omkring Nunavut er så øde, kan et barn gå i "børnehave" uden at lege med andre børn og uden at møde legetøj, bøger og tegne-/skriveredskaber. Gennem *Pinnguaqta*-projektet møder børnene legetøj og bøger med kulturelt relevant indhold, og forældre og omsorgspersoner er en aktiv del af arbejdet med børnenes sproglige udvikling, hvilket styrker båndene mellem dem.

De to vindere af *IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award 2022*, som uddeles til personer, der har gjort en særlig indsats for at fremme læsning, var etiopiske Jane

Kurtz og iranske Zohreh Ghaeni.

Jane Kurtz voksede op i Etiopien og har brugt de sidste 25 år på dels at hjælpe indfødte forfattere og illustratører i Etiopien med at udvikle sig, dels at få udviklet en infrastruktur til udgivelse af bøger i Etiopien og dels at fremme læsefærdigheder gennem uddannelse af lærere og bibliotekarer. I 1998 var hun med til at stifte Ethiopia Reads og sikrede, at der blev bygget mere end 80 biblioteker for børn i hele Etiopien.

Zohreh Ghaeni har bl.a. været med til at starte Institute for Research on the History of Children's Literature i Iran, som er en ikke-statslig nonprofitorganisation. Hun har desuden haft succes i Iran og Afghanistan med læsefremmeprogrammet *Read With Me*, som laver kvalitetsbøger til børn, der normalt ikke har adgang til bøger.

Når jeg hører sådanne historier, kan jeg ikke lade være med at føle mig temmelig ydmyg, men samtidig er jeg uendelig glad for at være en del af IBBY, som støtter og inspirerer verden over.

Formand for IBBY Danmark Birgitte Reindel (t.h.) sammen med nogle af de øvrige oplægsholdere.

De to vindere af IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award 2022: Jane Kurtz (t.v.) og Zohreh Ghaeni (t.h.). Foto: Birgitte Reindel.

Andre projekter, som IBBY støtter

Støttet af IBBY Children in Crisis Fund:

- IBBY in Afghanistan
- Library of Dreams, El Salvador
- Gaza, Palæstina
- Genopbygning af skolebiblioteker i Beirut, Libanon
- Bøger til ukrainske børn i Polen.

Dertil støtter IBBY-Yamada Fund årligt projekter rundt omkring i verden, i 2022 i Armenien, Cuba, Cameroon, Frankrig, Libanon, Malaysia, Mongoliet, Pakistan, Peru og Zimbabwe.

For mere information om de omtalte projekter, se ibby.org.

Kunne du tænke dig at støtte IBBYs internationale arbejde, findes der nederst på sitet en rød knap med skriften "Donate Now", gennem hvilken du kan støtte økonomisk.

LÆS MERE PÅ
ibby.org

FOTO: SIMON KLEIN-KNUDSEN

SABINE LEMIRE (f. 1975) har skrevet over 50 bøger til børn. Hun debuterede i 2009 og har modtaget flere priser som forfatter. I 2021 blev hun uddannet dramatiker hos Dramatiker Væksthus.

RASMUS BREGNHØI (f. 1965) har tegnet over 100 bøger til børn. Flere af dem har han selv skrevet. Han har modtaget flere priser for sit arbejde siden sin debut i 1987.

Sammen laver de serien om Mira – en tegneserie om venskaber og familieliv og om at blive stor indeni og udenpå. Den første bog *Mira #venner #forelsket #etårimitliv* udkom i 2017, og senest er den syvende titel i serien, *Mira #bumser #baby #briller*, udkommet.

Fem skarpe til Sabine Lemire og Rasmus Bregnhøj om Mira-bøgerne

Af Birgitte Bregnedal, forfatter

1 Hvordan er jeres arbejdsproces typisk, når I arbejder på en bog i Mira-serien?

Før vi lavede den første bog om Mira, troede vi, at vi skulle arbejde sideløbende, så tegningerne kunne påvirke historien fra start. Det viste sig at være et alt for stort arbejde for Rasmus, da der er mange ændringer i handlingen undervejs. Der var simpelthen for meget, der skulle tegnes om. Så vi er endt med, at Sabine skriver, og derefter tegner Rasmus, men det betyder ikke, at manuskriptet er færdigt, når Rasmus begynder at tegne. Tegningerne kan nemlig sagtens ændre teksten. Det kan være, at scener er sjovere illustreret end skrevet. Det sker også, at Rasmus ønsker at trække en scene ud, og den derfor ender med at kræve mere dialog. Historien er først fortalt, når tekst og billeder er arbejdet sammen.

2 Det er ingen hemmelighed, at I danner par privat såvel som professionelt. Hvad

”

Mira er ikke den, der klatrer højest op i et træ, men hun har en stærk personlighed, og man kan stole på hende. Det var vigtigt for os, at hun ikke blev en Pippi-pige, som egentlig hyldes for klassiske drengeværdier, men fik lov til at være stærk på en meget klassisk feminin måde.

betyder det for arbejdet, at I også er kærestere?

Vi dannede først par privat. Vi ville gerne vente med at arbejde sammen, til vi kendte hinanden godt, så der gik lige fem år, inden vi kastede os ud i et fællesprojekt. Vores første bog var *Opfør dig ordentligt, og vær en god ven* (2018). Vi oplever et kæmpe plus ved at arbejde sammen. Det er klart, at litteratur fylder en del i vores forhold. Men helt ærligt, det er jo ikke det værste. Vi er begge to utroligt glade for vores arbejde, så derfor må det også gerne fylde.

3 Den første bog i Mira-serien udkom tilbage i 2017, og den syvende bog er netop udkommet. Hvilke muligheder giver det for jer som forfatter og illustrator at skrive og tegne i serieformatet?

Det er en stor luksus at få lov at arbejde med en hovedperson igennem flere bøger. I starten bruger man tid på at lære hende at kende og

etablere hendes verden. I de senere udgivelser kan man gå i mange retninger, fordi der er meget, som allerede ligger på plads. I starten kunne vi godt være uenige om, hvordan Mira ville tackle forskellige situationer. Det er vi sjældent i dag.

4 Mira-bøgerne foregår lige dér i overgangen fra barn til voksen. Hvordan sørger I for at have fingeren på pulsen og finde tonen, der rammer børn og unge lige nu, men også er vedkommende på længere sigt?

Da vi blev enige om at lave en tegneserie til børn, blev vi også ret hurtigt enige om, at vores hovedperson skulle være en moderne pige med en stor indre styrke frem for fysisk styrke. Mira er ikke den, der klatrer højest op i et træ, men hun har en stærk personlighed, og man kan stole på hende. Det var vigtigt for os, at hun ikke blev en Pippi-pige, som egentlig hyldes for klassiske drengeværdier, men fik lov til at

være stærk på en meget klassisk feminin måde, og det kan man heldigvis være på mange måder. Hun skulle være sej uden at være den, der råber højest. Man kan nemlig sagtens være sej, selvom man fx laver perleplader.

5 I har haft Den Lillebitte Pavillon i Kongens Have i København siden foråret 2021 og Instagram-profilen @mira_lemire siden 2017. Hvad betyder det for arbejdet med jeres bøger at være til stede både i gadebilledet og digitalt?

Både Instagram og pavillonen giver gode muligheder for at møde læserne. Børn er ret gode til ærligt at fortælle, hvad de synes om ens bøger. På Instagram kan Mira tale direkte med læserne, og det giver mange hyggelige beskeder. Kommunikationen på sociale medier er vigtig for os for at forstå målgruppen rigtigt.

Et udvalg af de mange bøger, Maria har været med til at lave.

Hvordan forklarer man det arbejde?

– Interview med grafisk designer og bogtilrettelægger Maria Lundén

Af Tea Bendix, illustratør

MARIA LUNDÉN (f. 1955 i Göteborg) er grafisk designer og bogtilrettelægger med 43 års erfaring. Hun er uddannet på reklamebureau 1974-1978, som grafisk designer fra HDK, Göteborg 1978 og på Designskolen, København 1979-1982. Maria Lundén har gennem årene arbejdet for en lang række danske og svenske forlag. Hun har været gæstelærer og censor på Designskolen Kolding og KADK 2005-2020 og været aktiv i Forening for Boghaandværk.

Jeg møder Maria Lundén på hendes tegnestue i Knardrup i Nordsjælland. Der er kig over markerne, og haven er indrettet som planteskole for flerårige grøntsager. Det blomster og gror helt bogstaveligt omkring Maria, der er kendt som en engageret og medskabende designer bag en række af tidens mest markante billedbogsudgivelser.

Vejen ind i faget

Maria startede med at tilrettelægge børne billedbøger i 90'erne: "Jeg kendte så mange illustratører, der var kede af, at der bare blev kastet tekst ind på illustrationerne, når nu de gjorde sig umage med dem. Der var behov for at skabe en større omhu omkring bøgerne. Det var op ad bakke i starten at få illustratører til at sætte plads nok af til teksten. Derfor begyndte jeg at sætte teksten, før illustrationerne blev lavet. Det gjorde resultatet mere harmonisk, og at en ret teksttung bog kunne få mange flere illustrationer. Så blev mit arbejde mere tilfredsstillende," fortæller Maria og fortsætter:

"Men hvis vi nu skal snakke om mine børne billedbøger, så skal vi tilbage til 2002, hvor Dorte Karrebæk gav mig en stak små illustrationer og sagde: Kan du ikke lave noget, som du synes er flot? Jeg fik helt frie hænder. Hun havde komplet tillid. Vi havde ingen kommunikation, før jeg afleverede det færdige resultat. Jeg måtte selv finde ud af, hvordan illustrationerne skulle placeres, og jeg valgte nogle grafiske elementer, som jeg kunne variere og binde sammen med Dortes tegninger. Det var første gang, jeg kombinerede det grafiske med det illustrative. Hvor jeg tænkte: Nå, sådan kan man altså

også arbejde! Det var sejt af hende at sige: Lad os se, hvad der sker! Og at lade mig tilføje det grafiske, der strammede op og fik det andet til at stråle."

Samarbejdet med Dorte Karrebæk blev startskuddet til, at Maria også begyndte at lave bøger på en helt ny og eksperimenterende måde med andre illustratører – blandt andre Lilian Brøgger, som hun i en årrække delte tegnestue med. Maria tilrettelægger i InDesign, men hendes medie, når hun går med ind i illustrationerne, er Photoshop: "På et

Jo dygtigere folk er, desto større frihed giver de mig. De tør vove at slippe egoet, vove at ting kan se ud på forskellige måder.

tidspunkt spurgte Hanne Bartholin, om jeg ville være medillustrator på en billedbog. Hun havde sort/hvide blyant- og tuschtegninger, farvede baggrunde og en stærk idé til bogens opbygning. Det betød, at jeg ikke skulle tænke forløb, men kun koncentrere mig om illustrationerne. Jeg scannede det hele og lavede tuschstreger om til farver i sindssygt mange lag i Photoshop."

Filminstruktør for bøger

Hvis Maria selv skal beskrive sit arbejde, vil hun beskrive sig selv

lidt som en slags "filminstruktør for bøger": "Jeg går utrolig meget op i bogens forløb. At skabe luft og variation, klippe detaljer ud, blæse ting op eller skære væk. Nogle gange foreslår jeg også, at der skal skæres i teksten. Det skal være den bedste udgave af netop den bog. Det kan være en befrielse og en overraskelse for både illustratør og forfatter. Men selvfølgelig skal mine forslag godkendes," fortæller Maria og fortsætter:

"Det er en gave at få lov at arbejde med så meget substans. Men der er ikke rigtig nogen, der ved, at jeg laver det hér. For hvordan forklarer man det arbejde? Jeg vidste jo heller ikke, at jeg kunne lave det. Jeg tror ikke engang, forlaget forstod min del i illustrationerne. Det siger noget om mig, at jeg ikke gjorde opmærksom på det. Men det siger også noget om at skabe et felt. Hvordan skaber man sådan et arbejdsområde? Det er jo netop det med det usynlige grafiske arbejde. Hvornår er det, det bliver kreativt og skal lønnes og krediteres? Hvornår er man medillustrator og skal stå på forsiden? Jeg ser jo også, hvor stort et arbejde redaktøren gør. Hvorfor skal han eller hun ikke nævnes? Redaktøren er en meget vigtig del af det med samarbejde og tillid."

Maria lægger eftertryk på det med tilliden: "Det gælder jo hele vejen igennem arbejdsprocessen. Tillid fra både grafiker, illustratør, forfatter og redaktør. Jo dygtigere folk er, desto større frihed giver de mig. De tør vove at slippe egoet, vove at ting kan se ud på forskellige måder. Vi har en højere sag her. Vi løfter noget, som ikke kunne være der, hvis man var alene. Det handler om, at det bliver en god bog. Det er det vigtigste."

Klods Hans-
prisen 2022

De to glade vindere,
Dennis Glinthborg
og Elin Algreen-
Petersen, takker for
prisen.

Manuskripts-kolen for Børnefiktion vandt Klods Hans-prisen 2022

Det var et stærkt felt af engagerende, innovative og formidlende ildsjæle, der var mødt op som nominerede, da Klods Hans-prisen 2022 blev overrakt og fejret ved et festligt arrangement på Bogforum i Bella Center i november.

Af *Tea Bendix*, illustratør

Klods Hans-prisen uddeles hvert år til en person, institution eller gruppe, der med entusiasme og nytænkning har gjort en særlig indsats for børne- og ungdomslitteraturen. Løvehjerte Læse- og litteraturfestival, Albus Festival og Manuskripts-kolen for Børnefiktion var i år nomineret til prisen – tre aktører, der på hver sin måde kan siges at leve op til disse kvaliteter.

En festival med et løvehjerte bag

Line Leonhardt har de seneste år vist sig som en sand ildsjæl. Hun er uddannet folkeskolelærer og børnebogsforfatter, og den erfaring har hun brugt som inspiration til at tage initiativ til at arrangere Løvehjerte Læse- og litteraturfestival på Frederiksberg 2020-2022.

Festivalen er et lokalt funderet projekt, og dens formål er at

skabe rum for mødet mellem lokale forfattere, illustratører, dramatikere og børn, såvel som at få børn og forældre, der måske ikke normalt bruger det lokale bibliotek, til at få en god oplevelse med stedet. Line Leonhardt har selv fungeret som både festivalleder og huskunstner og har arrangeret og afviklet skoleforløb, workshops og oplæsning på syv lokale skoler. I alt har 618 skoleelever haft besøg af en

huskunstner, der spredte læse-, skrive- og tegneglæde.

Line Leonhardts initiativ med Løvehjertefestivalen kan være til stor inspiration og fortjener at blive fremhævet og hyldet, så andre følger trop. Den viser, hvad en enkeltperson kan sætte i gang uden at være del af en stor organisation.

En mangfoldig litteratur-festival

For nogen er Albus en rektor på Hogwarts, men i Aarhus er Albus meget mere end det. Albus står for Aarhus Litterære Børne- og Unge Scene – en børnelitteraturfestival, der giver børn og unge, uanset baggrund og forudsætninger, mulighed for fælles oplevelser med litteratur. Det er et sted, hvor det børn interesserer sig for bliver taget alvorligt, og hvor børn inddrages som medskabere af festivalen. Ved prisuddelingen var festivalen repræsenteret ved Marie Østergaard og Mette Rabek Poulsen.

I 2018 åbnede Albus med et fantastisk program med oplevelser fra børnelitteraturens mangfoldige verden med både nye og kendte udtryk, medier og formater. I år kan man blandt andet være med til tegne- eller højtlesningskoncert, lydbanko, booktalk og lyt og byt; man kan finde ud af, hvem der vinder skivekonkurrencen 500 ord og Orlapriserne; man kan opleve DM i poetry slam, se impro comedy og quizze i *Hvem vil være litterær?* (som lyder som en meget federe quiz end *Hvem vil være millionær?*, for hvem har brug for millioner, når bare vi har litteraturen). Og så kan man selvfølgelig møde alle de fantasifulde illustratører og

fantastiske forfattere, der holder workshops og oplæg på Albus.

God børnelitteratur er ikke bare en genvej til at finde læseglæde, men også til skægge, skøre og rørende oplevelser. Det er den helt rigtige tilgang, når man vil noget seriøst med litteratur til børn og unge.

Årets vindere

I år gik prisen til to ildsjæle, der modigt har valgt at kæmpe for fortsat kvalitet i børnelitteraturen i Danmark. Elin Algreen-Petersen og Dennis Glinthborg startede Manuskripts-kolen for Børnefiktion i 2020 for at udfylde hullet efter lukningen af Forfatterskolen for Børnelitteratur og for at nytænke uddannelsen inden for kvalitetsfiktion til børn og tilpasse den nutidens brede medielandskab. Denne sommer er det første hold sprunget ud med en rygsæk fuld af viden om og erfaring med at fortælle for børn på alle platforme i både bøger, spil, film, sociale medier og teater.

Manuskripts-kolen er en uddannelse, der passer til vores nordiske tradition med at tage barnet alvorligt som et selvstændigt individ, som fortjener fiktion af høj kvalitet. Det kræver nogle dygtige danske og nordiske kunstnere med en god uddannelse at kunne nå ud til børn og unge på et marked, hvor store udenlandske producenter har enorm kapital i ryggen.

Fra 2023 er skolen på finansloven via Kulturministeriet, så den har forhåbentlig en lys fremtid foran sig. Tak, fordi I tager børnene alvorligt, og tak fordi I tager kunsten alvorligt. Kæmpestort tillykke med Klods Hans-prisen 2022!

Line Leonhardt fra Løvehjerte (t.v.) modtager sin nominering.

Mette Rabek Poulsen (t.v.) talte på vegne af Albus Festival.

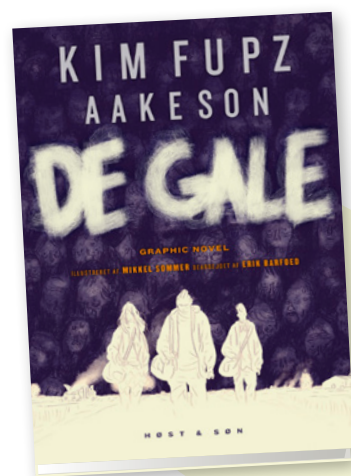

Vinderen af Klods Hans-prisen modtager en original illustration fra en illustratør, der vælges ud fra modtagerens præferencer. I år faldt valget på Jan Oksbøl Callesen (t.h.).

Den grafiske børne- og ungdomsroman

Danske børnetegneserier har forandret sig markant over de seneste 10 år. De nye grafiske romaner for børn og unge er kommet i øjenhøjde med læserne, hvad enten det er drenge eller piger.

Af Kristian Bang Larsen, redaktionsmedlem hos tegneseriemagasinet Nummer 9

For omkring 10 år siden fik Anne Mørch Hansen, daværende redaktør på Høst & Søn, en god idé: Hun ville have lavet en grafisk roman for børn og unge. Hun havde begejstret læst Neil Gaiman og P. Craig Russells grafiske roman over førstnævntes børnebog *Coraline* og tænkte, at man kunne markere 20-årsjubileet for Kim Fupz Aakesons postapokalyptiske ungdomsroman *De gale*, der var blevet fast læsning for børn og unge i skolerne og på gymnasiet, med en grafisk roman-version – en tegneserie.

Hun samlede et hold: Forfatteren Erik Barfoed og tegnertalentet Mikkel Sommer stod for manus og tegninger, mens Kim Fupz Aakeson selv blev tilknyttet som

konsulent. Tegneserieudgaven af *De gale* udkom i 2012 og blev flot modtaget. Den var også aldeles vellykket: Fortællingen om Steff, Topper og Popsys rejse gennem et Danmark, hvor alle voksne er blevet gale, var engagerende, spændende og i øjenhøjde med sine unge læsere. Fupz' øre for dialog fungerede fint i tegneserieform, og Mikkel Sommer kunne noget med at fortælle i medrivende filmiske forløb. Værkets 142 sider var med til at give tegneserien en romanfornemmelse.

Den grafiske børneroman

De gale blev startskuddet til en lang række tegneserier, inden for det man kunne kalde den danske grafiske børne- og ungdomsroman. En genre, der har domineret danske børnetegneserier de seneste ti år.

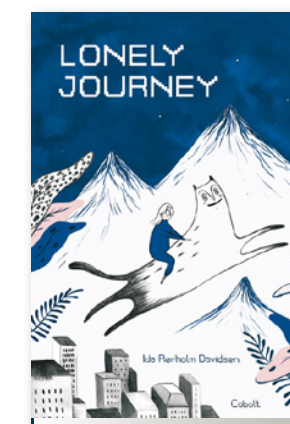
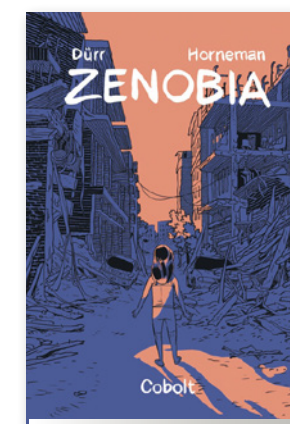
De to centrale idéer, Anne Mørch Hansen fik i forbindelse med tilblivelsen af *De gale*, går igen i de fleste af dem. For det første idéen om, at de nye, hippe grafiske romaner, der var frigjort fra tegneseriens faste genre- og formkonventioner, lige så vel kunne være for børn som voksne. De nye børnetegneserier var ikke længere humor-, spændings- eller superhelteserier i hæfte eller albumformat. De tog i stedet

udgangspunkt i børnenes livsverden og tematiserede aktuelle emner. Og for det andet: Hvis man skulle lave grafiske romaner, hvorfor så ikke få "rigtige" forfattere til at skrive dem? Dansk børnelitteratur var på mange måder 40 år længere fremme i sin udvikling end danske børnetegneserier. Her frigjorde man sig allerede fra slut 1960'erne og frem fra genrekonventioner og idéen om den opdragende børnelitteratur.

Fra drengeværelset til pigeværelset

Tegneserier har traditionelt været lavet af mænd til drenge, men også det har ændret sig de senere år, hvor flere danske pigetegneserier er kommet til.

Allerede året efter *De gale*, i 2013, kom *Pssst!*, en slags eksistentiel og poetisk fortælling om pigen Viola, der på kanten af puberteten prøver at finde ud af, hvem hun er. Det var en ganske overbevisende tegneserie debut af børnebogsforfatteren Anette Herzog og illustratoren Katrine Clante. *Pssst!* blander alskens former for tekst/billede-udtryk: collage, stribe, billedbog osv. og synes at mestre dem alle. *Pssst!* er aldrig svær, aldrig konstrueret. Det er en fintfølt og varm grafisk pigeroman, og med den var en ny (under)genre født.

En populær serie er også Sabine Lemire og Rasmus Bregnhøis knuselskelige serie om tweenpigen Mira. Det er charmerende hverdagsrealisme med genkendelige konflikter: en irriterende bror, den første forelskelse, bedsteveninder, der svigter, og bedsteforældre, der dør. Med syv udkomne bind samt diverse sideprojekter er *Mira* et hit hos pigerne – og min 12-årige datters yndlingstegneserie.

Flygtningekrise i striber

Hos lærerne er et værk som den grafiske roman *Zenobia* fra 2016 et stort hit. En båd med flygtninge kæntrer i Middelhavet, og den syriske pige Amina drukner. Og mens hun gør det, tænker hun tilbage på sin sidste tid i hjemlandet og flugten fra krigen.

Zenobia er letlæst, men smertefuld som en knytnæve i mellemgulvet. Elegant skrevet af Morten Dürre og fortalt i smukt flow af den erfarne tegneserietegner Lars Horneman. Den udkom, mens flygtningekrisen stadig var højaktuel, og blev hurtigt et enormt hit – også internationalt. Den er oplagt, når verdens flygtningeproblemer skal tematiseres i undervisningen, og er indtil videre udgivet i 19 lande verden over inklusiv USA, Palæstina og Japan. Det er

flere lande end Rasmus Klump.

Mange B&U-tegneserier har siden taget udgangspunkt i aktuelle emner, der fylder i børn og unges bevidsthed. Det gælder for eksempel ensomhed og gaming i Ida Rørholm Davidsens *Lonely Journey* (2018), homoseksualitet i Tomas Lagermand Lundme og Frederikke Tornagers *Min nat med dig* (2020) og flydende kønsidentiteter i Lars Kramhøft og Jam Adens *Frankenstine* (2019). De to sidstnævnte er tegnet af unge dimittender fra tegneserieskaberuddannelsen *Grafisk fortælling*, som er tæt på de unge læsere i alder, og jeg spår, at vi kommer til se meget mere fra deres kreative hænder i de kommende år.

De nye børnetegneserier var ikke længere humor-, spændings- eller superhelteserier i hæfte eller albumformat. De tog i stedet udgangspunkt i børnenes livsverden og tematiserede aktuelle emner.

FRA BØRNEHØJDE

“Det skaber et andet univers med billederne”

Rio

Iben

Tegneserier og grafiske romaner hitter hos de unge læsere på mellemtrinnet. Undersøgelsen *Børn og unges læsning 2021* har bl.a. vist, at 21 % af børnene i 5. klasse og 15 % af børnene i 6. klasse læser tegneserier mindst flere gange om ugen. Derfor har vi sat en række af læserne i stævne for at høre, hvad det er, som er særligt fedt ved netop tegneserien.

Af *Mette Sofie Kirkedal*, lektor og litteraturformidler

Rio, 10 år

Hvorfor læser du tegneserier?

Jeg synes, det er en federe version af almindelige bøger. Der er færre ord, flere billeder, og så kan jeg godt lide, at det er sat op i kasser og talebobler. Handlingen kommer hurtigere i gang, og jeg kan godt lide tempoet.

Hvad gør en tegneserie fed?

At der er leget med det visuelle. Tegnestregen og opsætningen er vigtig.

Må du læse tegneserier i skolen?

Ja. Og mit skolebibliotek har heldigvis rigtig mange.

Vera, 9 år

Hvorfor læser du tegneserier?

Det er nemmere at læse tegneserier.

I en normal bog er der meget lange linjer, men i tegneserier skal man bare læse talebobler, så jeg synes, det er lidt lettere at læse dem. Og så er der også sjove billeder.

Hvad gør en tegneserie fed?

Der sker rigtig meget. De kan fx springe på et tog og køre med traktor på samme side.

Må du læse tegneserier i skolen?

Ja, og det gør jeg. Vi læser næsten alle sammen tegneserier til læsebånd. Selvom min skole er en lille friskole, så har de rigtig mange.

Otto, 12 år

Hvorfor læser du tegneserier?

Fordi det er hyggeligt, og der er korte historier i en tegneserie.

Ligesom i *Steen og Stoffer* eller *Garfield*. Jeg kan godt lide, at jeg kan læse tegneserier på et øjeblik. De er korte og sjove, og jeg griner meget.

Hvad gør en tegneserie fed?

At det hele er tegnet. Du skal ikke tænke dig til, hvad de gør. Det er meget anderledes end normale romaner.

Må du læse tegneserier i skolen?

Vi har nogle, men egentlig må vi ikke rigtig læse dem, for vi må ikke grine og forstyrre de andre under læsebånd. Men hvis du kan være nogenlunde stille, må du godt. På skolebiblioteket står en stak ovre i hjørnet. Der er en del Manga, men det forstår jeg ikke fidusen i.

Iben, 10 år

Hvorfor læser du tegneserier?

De er mere spændende at læse, fordi de er skrevet på en anderledes måde, og fordi billederne er flotte. Det skaber et andet univers med billederne.

Hvad gør en tegneserie fed?

At den foregår i hverdagen, men alligevel er det lidt mere spændende end en normal hverdag.

Må du læse tegneserier i skolen?

Det ved jeg ikke. Vi plejer ikke at låne tegneserier. Mit skolebibliotek har heller ikke tegneserier. De har meget lidt, som mest handler om våben og sådan noget.

FOTO: JYTTIE FANØ

Mindeord for Søren Fanø

Af *Mette Sofie Kirkedal* og *Caroline Bruhn-Jensen*, bestyrelsesmedlemmer i IBBY Danmark

Bestyrelsesmedlem i IBBY Søren Fanø gik den 10. november 2022 bort i en alder af 72 år efter kort tids sygdom. Søren var lærer, lektor, master i børnelitteratur, litteraturformidler og -anmelder. I 2021 blev Søren valgt ind i bestyrelsen i IBBY, hvor han sad i prisudvalget og det skandinaviske samarbejde. Han var desuden en ivrig og tålmodig skribent for *Klods Hans*. Før hans officielle indmeldelse i bestyrelsen havde han i mange år anmeldt for Bogbotten og dermed arbejdet frivilligt for børnelitteraturen under IBBYs vinger.

Kærligheden til børnelitteraturen var Søren's drivkraft her i livet. Fagligt, professionelt og privat var Søren dedikeret til feltet. Han formidlede og anmeldte med lune, varme, opmærksomhed og med et fagligt blik. Hans pen stod aldrig stille. Han skrev og skrev. Bøger, anmeldelser, artikler. Han havde altid tid. Til det børne- og ungdomslitterære felt. Og til sine medmennesker.

Søren var en kærlig og nærværende sjæl, som lyttede opmærksomt. Med et godmodigt smil fik

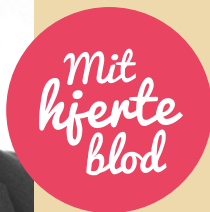
han sine kolleger, studerende og venner til at føle sig set og værdsat. Man var altid i ualmindeligt godt selskab, når hjertevarme Søren var i nærheden.

Søren var et belæst koryfæ indenfor feltet, som aldrig larmede eller hævdede sig. Han var Søren, og når Søren sagde noget, så lyttede man. Det var nemlig altid for alles bedste.

Søren, du sidder sikkert lige nu på skrånningen under æbletræerne i Nangijala og fisker med Tvebak og Jonatan. Nu får de glæde af dit kærlige og omsorgsfulde væsen, mens vi andre vil mindes dig ved at læse dine artikler til dette nummer.

Dit hjerteblod var billedlitteraturen og YA-genren, og dette nummer sluttet af med din opfordring til læreren om at læse, læse op, nærlæse, studere, undre sig over, diskutere, remediere og visualisere det enkelte værk med eleverne i en evig jagt på noget nyt og spændende. Den depeche vil vi sende videre, velvidende at du om nogen har båret den langt, bredt og vidt og har sat dit aftryk på det børnelitterære felt.

Vi vil savne dig.

Af Søren Fanø,
bestyrelsesmedlem
i IBBY Danmark og
litteraturformidler

Når man er engageret i arbejdet med at formidle den nyeste børne- og ungdomslitteratur til voksne, undervisere og lærerstuderende, slår det én, hvor tit der bliver forslået en titel, man allerede har læst og arbejdet med i forvejen. Tit og ofte er der tale om en overlevelsesstrategi i en presset hverdag.

Jeg tror, helt modsat, at der ligger en guldgrube og venter på den formidler, der vil tage udgangspunkt i sin egen læsning af og egne didaktiske overvejelser omkring et værk. Så tidskrævende er det heller ikke samtidig at vække ens læselyst og indre fagdidaktiker for sammen med sine elever at læse, læse op, nærlæse, studere, undre sig over, diskutere, remediere og visualisere det enkelte værk.

Når vi taler om hjerteblod, har jeg i mange år været splittet mellem billedlitteraturen og arbejdet med denne og så de romaner, der skrives til unge mennesker på tærsklen til at blive såkaldt "voksne". YA-romaner hedder genren med et udenbys navn.

Et par eksempler fra 2022 er Jesper Wung-Sungs efterskoleroman *Det år sjæle slår smut*, hvor rigtig meget af det, hovedkaraktererne Jonathan og Asta oplever, umiddelbart vil kunne genkendes af både nuværende og tidligere efterskoleelever. Her er svigt og svig, varmt venskab, måske kærlighed og et tæt sammenhold. Alt det, der gør efterskolelivet så tiltrækkende for rigtig mange.

Sarah Engell vil også lege med og har skrevet den djævlblændt spændende dystopiske klimathriller *Skoven* om en nær fremtid, hvor klimaet har forandret sig, hvor skoven vokser helt ustyrligt, og hvor både Asks far og veninden Emma forsvinder. Læs selv om den sidste skoledag i Dyrehaven, du vil ønske, du aldrig kommer til at opleve. Ask og hans venners oplevelser, mens de leder efter Emma, og deres tur tilbage til et totalt tilgroet og forandret København er et must for elskere af gode gys.

Allerede tilbage i januar smækkede Sanne Munk Jensen og Kim Fupz Aakeson et brag af en roman på boghandlerdisken, *Au pair*, om ripenseren Irenes oplevelser som au pair i Hellerup. Godt nok skal Irene have et år til at gå, men kulturclashet mellem Ribe og Hellerup er bare for vildt. En undseelig titel er *Au pair*, men med gevaldig meget liv mellem omslagene. Og Irene, der ikke ligefrem dyrker sandheden, er absolut et bekendtskab værd, ligesom Ask i *Skoven* og Jonathan og Asta i *Det år sjæle slår smut* er.

Læs! Tænk! Formidl! Og få en på opleveren.